

Correspondențe biblice în poveștile lui Ion Creangă

Ioan MILICĂ*

Keywords: *Romanian literature, proverbs, the Bible, Ion Creangă, fairy tales*

În ciuda bogatei tradiții critice care a avut ca obiect opera lui Ion Creangă, există puține lucrări interesate de surprinderea impactului pe care educația preotească a avut-o asupra stilului artistic al scriitorului humuleștean. Mai bine de un deceniu, mai precis între 1859 și 1872, Creangă a fost om al bisericii (v. Furtună 2016: 64 ș.u), iar urmele acestei experiențe de viață se regăsesc în scrisul său literar.

Într-o lucrare de referință pentru dezvăluirea fondului folcloric al stilului lui Creangă, Ovidiu Bîrlea observă că limba cărților bisericești nu este doar marca faptului că autorul depășește stilul narativ popular, ci și efigia stilistică a unui meșteșug retoric cult:

Creangă recurge la stilul bisericesc atunci când „filozofează”, când se ridică la considerații asupra soartei omenești și când încearcă să formuleze sentințe. Influența cărților bisericești se furișează uneori mai adânc (Bîrlea 1967: 222).

Același cercetător constată că, în *Povești*, „urmele stilului bisericesc sunt, numeric și procentual, mai puține” (Bîrlea 1967: 224) decât în *Amintiri* și în nuvelistica autorului, iar exemplele oferite, puține la număr, par să aibă menirea de a sprijini ideea că, prin formă și substanță, poveștile nu furnizează prea multe dovezi stilistice ale influenței unor surse culte. Cu toate că atrage atenția asupra riscului interpretativ de a pune „uneori pe seama folclorului ceea ce venea din stilul arhaic al cărților bisericești”, Ovidiu Bîrlea nu propune o tehnică de analiză a interferenței dintre elementul cult și cel popular, pentru a se observa mai bine în ce măsură inovațiile stilistice pe care Creangă le aduce modelului epic folcloric dau măsura originalității sale scriitoricești.

Proiectată în plan secund în raport cu cercetarea resurselor lingvistice ale oralității, arie în care au excelat stilisticieni precum Iorgu Iordan sau G.I. Tohăneanu, căutarea izvoarelor culte nu a trezit interesul specialiștilor, principala dificultate a acestui tip de analiză fiind de a preciza ce aspecte stilistice pot fi puse în relație cu unele izvoare culte. O asemenea întreprindere se dovedește, într-adevăr, dificilă, dar nu imposibilă. Dacă se ia ca reper lucrarea lui Vasile Arvinte, *Normele limbii literare în opera lui Ion Creangă* (2002), se poate constata că studiul lingvistic al

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România.

creației povestitorului humuleștean poate furniza instrumentele necesare descoperirii unora dintre surse. Spre deosebire de Ovidiu Bîrlea, care atribuie un caracter incidental influenței surselor bisericești, Vasile Arvinte afirmă că în „opera lui Creangă este foarte bine reprezentat limbajul bisericesc”, astfel că scriitorul „recurge adesea la cuvinte, expresii și formule care aparțin acestui «câmp» semantic și onomasiologic, de multe ori chiar parodiind un mod de exprimare care îi era familiar” (Arvinte 2002: 208).

Prin contopirea celor două perspective: perspectiva folclorică, urmată de Ovidiu Bîrlea, și perspectiva lingvistică, valorificată de Vasile Arvinte, se poate prezuma că, în opera lui Creangă, elementele de limbaj bisericesc joacă un dublu rol stilistic. Pe de o parte, unele dintre acestea servesc unui țel moralizator. Pe de altă parte, astfel de fapte de limbă au finalitate parodică, fiind mărci ale prelucrării unor modele pe care, în principiu, cititorul ar trebui să le recunoască cu relativă ușurință pentru a le aprecia destructurarea cu miză umoristică.

Ipoteza de lucru adoptată în articolul de față este că Biblia a exercitat o influență remarcabilă asupra stilului lui Creangă, iar această înrâurire este cu atât mai interesantă dacă se iau în considerare mai multe aspecte. În primul rând, se cuvine să constatăm că Scriptura este o sursă importantă de răspândire a unor fapte de limbă și de stil în masa de vorbitori. Numite și *bibliisme* (germ. *Bibliemen*, v. Mokienko 2011), aceste izolări, cum le-ar fi etichetat Iordan, urmându-l pe Alexandru Philippide, sunt decupaje incluse în clasa fenomenelor de discurs repetat, în accepția lui E. Coșeriu (Dumistrăcel 2006, Munteanu 2007). Potrivit paremiologului Wolfgang Mieder, Biblia constituie sursa unui număr însemnat de proverbe, între 300 și 500 de unități, naturalizate în fiecare dintre culturile popoarelor creștine. De exemplu, proverbe precum *Cine sapă groapa altuia cade singur în ea*, *Cu ce măsură vei măsura, cu aceea ți se va măsura*, *Din dar ai luat, în dar să dai*, *Prietenul la nevoie se cunoaște*, *Una spune omul și alta face Domnul* sau *Unul adună, altul risipește* sunt atât de bine fixate în mentalul colectiv, încât vorbitorii de limbă română nu mai au conștiința că recurg la înțelepciunea biblică atunci când întrebunțează paremiile menționate. Acestea sunt considerate cristalizări sapiențiale folclorice, cu toate că au prototip biblic. Cu alte cuvinte, nu e facil de stabilit ce fapte de limbă au fost preluate de Creangă direct din Scriptură și ce elemente biblice au trecut mai întâi printr-un proces de naturalizare folclorică, fiind mai apoi întrebunțate de scriitor în opera sa. În al doilea rând, trebuie semnalat că prestigiul cultural al Bibliei s-a consolidat și prin circulația unor texte pentru care Scriptura a servit ca hipotext. Relevante pentru acest traseu sunt cărți populare cum ar fi *Floarea darurilor* sau *Archirie și Anadan*, în care este condensat un bogat material sapiențial de origine biblică. În absența unor informații de încredere referitoare la cărțile citite de scriitor și la cele din biblioteca personală, nu se poate stabili cu exactitate dacă în creația artistică a povestitorului humuleștean și-au găsit loc și elemente compoziționale sau de limbaj preluate din astfel de cărți populare. În al treilea rând, nu se poate neglija procesul complex de traducere a Bibliei, travaliu care trebuie corelat cu tipărirea unor cărți bisericești care slujesc diverselor nevoi cultice și liturgice. De interes pentru cercetarea izvoarelor bisericești ale stilului lui Creangă sunt parimiarul, psaltirea și evangheliarul, cărți de care clerul se slujește adesea și de care și Creangă s-a folosit. Nu în ultimul rând, nu se poate trece cu

vederea un amănunt important și anume că, în rare ocazii, scriitorul citează Scriptura¹, iar această explicitare legitimează intuiția că autorul a fructificat respectiva sursă și în manieră implicită.

În poveștile lui Creangă, presărarea narațiunii cu aluzii biblice are mai cu seamă funcție umoristică². Transpuse în narațiune, astfel de elemente care actualizează, din unghiul hipotextului, trăsătura stilistică [+biblic], par a proiecta povestea în cadrul deictic al Scripturii, ca și cum personajele și întâmplările imaginate de autor ar fi decupate din vremea când Dumnezeu trăia printre oameni. De fapt, dacă se remarcă contrastul stilistic dintre aceste elemente, pe de o parte, și substanța poveștii humuleșteanului, pe de altă parte, miza parodică a recursului la aluzia biblică ni se dezvăluie cu mai multă claritate. Prin recurs la cuvinte și structuri de sorginte biblică, Creangă nu țintește să dizolve autoritatea și prestigiul Scripturii, ci să confere propriei povești o aură nobilă, ca de eveniment cu ecouri biblice. Coloratura parodică a conotației devine evidentă mai ales când cititorul constată că evenimentele de proporții biblice sunt, în povești, elemente mărunte sau desprinse din universul cotidian. Prin recurs la decupaje scripturistice, scriitorul imprimă faptului mărunț condiția, voit exagerată, de „apocrifă” biblică, iar această mizanscenă³ are menirea de a stârni hazul.

În *Soacra cu trei nurori*, un context narativ precum

Nu trece mult, și baba pune la cale și pe feciorul cel mijlociu, și-și iè un suflet de noră întocmai după chipul și asemănarea celei dintâi, cu deosebire numai că aceasta era mai în vîrstă și ceva încrucișată, dar foc de harnică (Creangă 1970/I: 7)

evocă un cadru din Cartea Facerii (1: 26), respectiv momentul în care plămădește Dumnezeu omul „după chipul și după asemănarea” Sa, dar acesta este punctul cel mai intens al infuziei de element biblic prin care se sugerează că spiritul soacrei se oglindește, aidoma divinității, în ființa nurorilor nu tocmai frumoase, nici tinere, dar robace. Și alte elemente din fragment pot fi cu ușurință regăsite în Biblie. Metafora vieții ca drum, ca punere a cuiva la cale, joacă un rol central în pildele lui Solomon, iar metonimia *suflet – ființă umană* este prototipică în psalmi. Încărcată cu astfel de rezonanțe proverbial-psalmice, narațiunea capătă rezonanță „biblică”. Mai apoi, echivalența *soacră – divinitate, nurori – suflete păcătoase* e potențată printr-o metonimie cu efect comic cert. Pentru bieteles nurori, duhul poruncitor al soacrei se întruchipează în cel de-al treilea ochi, „cel atoatevăzător”⁴.

¹ „– Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesniși dinioare *cu cuvinte din scriptură!*” (*Capra cu trei iezi*); „– Eu sunt cerșitorul pe care l-ai miluit colo sub pod, Ivane, și cine dă săracilor împrumut pe Dumnezeu, *zice scriptura!*” (*Ivan Turbincă*).

² Umorul – notează Ovidiu Bîrlea (1967: 185) – „e aspectul cel mai caracteristic al operei lui Creangă”.

³ Talentul de comediograf al lui Creangă este subliniat de G. Călinescu: „Arta lui Creangă e o artă foarte apropiată de teatru și de oratorie, aproape inanalizabilă, și se cheamă darul de a povesti” (Călinescu 1998: 235).

⁴ „După nuntă, feciorii se duc iarăși în cărăușie și nurorile rămân iar cu soacra acasă. După obicei, ea le dă de lucru cu măsură și, cum înserează, se culcă, spuind nurorilor să fie harnice și dându-le de grijă ca nu cumva să adoarmă, că le vede *ochiul cel neadormit*. Nora cea mai mare tălmăci apoi celeilalte despre *ochiul soacră-sa cel atoatevăzător*, și așa, una pe alta se îndemna la treabă, și lucrul ieșea gărlă din mâinile lor. Iară soacră huzurea de bine” (Creangă 1970/I: 7).

Dacă în alegerea primelor două nurori ochiul dumnezeiesc al soacrei a fost hotărâtor, nevasta mezinului e adusă acasă fără ca mama-soacră să aibă vreun cuvânt de spus. Neașteptata întâmplare e introdusă prin recurs la zicale care amintesc de proverbele regelui Solomon, semn că autorul valorifică sugestia paremiologică pentru a reliefa intriga:

Dar binele, câteodată, așteaptă și rău. Nu trece tocmai mult, și vine vremea de însurat și feciorului celui mic. Baba însă voia cu orice chip să aibă o *troiță nedespărțită* de nurori... de aceea și chitise una de mai înainte. Dar nu-i totdeauna cum se chitește, ce-i și cum se nimerește. Într-o bună dimineață, feciorul mamei îi și aduce o noră pe cuptor. Baba se scarmână de cap, dă la deal, dă la vale, dar n-are ce face, și, de voie, de nevoie, nunta s-a făcut și *pace bună!* (Creangă 1970/I: 7).

Fără a putea proba cu deplină certitudine apartenența unei zicale precum *Fă binele și așteaptă răul* la izvoare biblice cum ar fi psalmii, pildele lui Solomon ori epistolele apostolice, este mai sigură apropierea sintagmei *o troiță nedespărțită* de o formulă liturgică foarte cunoscută din Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur („Treimea cea de o ființă și nedespărțită”, cf. Arvinte 2002: 210). Ne putem, de asemenea, întreba în ce măsură este posibilă corelarea unor expresii curente de tipul *a fi* sau *a trăi în bună pace* (cu cineva) sau *a da* (cuiva) *bună pace* cu îndemnul paulin la conviețuire pașnică exprimat în unele Epistole.

Și dialogul dintre personaje capătă, pe alocuri, tonalitate biblică. Profitând de somnul adânc al soacrei, nurorile se îndeamnă, în stil psaltic, la prăznuire. „Hai fetelor, mâncați bine și *pe Domnul lăudați* că eu mă răpăd în cramă s-aduc și un cofăel de vin, ca să mergă plăcintele aceste mai bine pe gât”, le zice nevasta mezinului tovarășelor de petrecere. Alteori, prin structuri analitice frecvent prezente în textul sacru și în limbajul liturgic, dialogul dobândește o solemnă arhaicitate:

Biata mămuică lasă cu limbă de moarte: că fratele cel mare să ieie locul și *casa cea despre răsărit*⁵; cel mijlociu *cea despre apus*, iară *noi ca mezini ce suntem*⁶, să rămânem aici, în casa bătrânească (Creangă 1970/I: 11).

Elementul biblic este valorificat mai pregnant în *Capra cu trei iezi*. Folcloristul Ovidiu Bîrlea (1967: 33) caută originea acestei povești în literatura latină, în fabula despre Romulus, cu toate că un alt prototip poate fi recuperat și din fabulele lui Esop. Mai sigură este constatarea că narațiunea are o largă răspândire în Europa, fiind sporadic întâlnită și în Asia, Africa și America. Spre deosebire de versiunile folclorice, textul lui Creangă pare a fi materializarea epică a moralei unor proverbe precum *Lupu-și schimbă părul, dar năravul, ba, Cine sapă groapa altuia cade singur în ea* și *Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*. În timp ce primul dintre proverbe conturează, tipologic vorbind, identitatea personajului negativ, lupul, celelalte două paremii sunt, la origine, citate decupate din Biblie, care s-au cristalizat în mai multe culturi ca proverbe populare întrebuițate ocazional pentru a avertiza asupra efectului de bumerang al răului provocat unui suflet nevinovat. Astfel, povestea lui Creangă primește identitatea unui text didactic care aduce în prim-plan biblica lege a talionului. Așa rezultă din replica victorioasă a caprei care se

⁵ Acest tipar este recognoscibil în Cartea Facerii (1:9).

⁶ Pe terenul limbajului bisericesc, formula consacrată este „ca păcătoși ce suntem”.

răzbună pe lupul ucigaș de iezi atrăgându-l în capcana fatală a unui iad de foc și pară: „– *Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură*, că bine-o mai plesniși dinioare cu *cuvinte din Scriptură!*”. Aluzia transparentă la retorica sapiențială a Vechiului Testament (Deut 19:21), comentată și în Evanghelia după Matei (5:38), demonstrează că prin intermediul literaturii sunt reîmprospătate vechi teme și motive biblice cu mare potențial educativ.

Și alte replici mărturisesc pătrunderea unor structuri biblice în conștiința populară, prin intermediul liturghiei, predicilor, rugăciunilor și cântărilor religioase. Când capra se întoarce acasă cu de-ale gurii, mezinul îi iese în întâmpinare, rezumând prăpădul provocat de lupul ucigaș printr-o formulă ce amintește de înfricoșata judecată a lui Dumnezeu prevestită de cărțile profetice (Is 30:30; Iez 38:22): „– Mămucă, mămucă, uite ce am pățit noi! *Mare foc și potop* au căzut pe capul nostru!” (Creangă 1970/I: 17). La aflarea făptașului, indignarea caprei se preface în dorință de răzbunare exprimată biblic:

– Ei las’ că l-oiu învăța eu! Dacă mă vede că-s o văduvă sărmană și c-o casă de copii, apoi trebuie să-și bată joc de casa mea? și pe voi să vă puie la pastramă? *Nici o faptă fără plată*⁷... Ticălosul și mangositul! (Creangă 1970/I: 18).

Prezentă în cărțile sapiențiale (Iov 34:11; Pr 24:12; Ecc 3:17), credința în dreapta judecată a lui Dumnezeu, care îi răsplătește pe oameni în acord cu faptele lor, este reluată atât în unele episoade evanghelice (Mt 16:27) cât și în epistolele apostolice (2 Co 11:15).

Tulburat de indignarea mamei, iedul cel mic invocă pronia să facă dreptate: „Of, mămucă, of! Mai bine taci și *lasă-l în plata lui Dumnezeu!* Că știi că este o vorbă: «Nici pe dracul să-l vezi, da’ nici cruce să-ți faci!»”. Capra, însă, își întărește punctul de vedere cu vorbe de înțelepciune din popor:

– Ba nu, dragul mamei! „Că până la Dumnezeu, sfinții îți ieu sufletul”. Și-apoi ține tu minte, copile, ce-ți spun eu: că de i-a mai da lui nasul să mai miroase pe-aici, apoi las’!... (Creangă 1970/I: 18).

Dezacordul euristic dintre personaje are ca miez tensiunea dintre două perspective opuse, prezente și astăzi în mentalul colectiv. Pe de o parte, este exprimată, prin vocea iedului, credința că omul cu frică de Dumnezeu trebuie să se încreadă în dreapta judecată a Domnului. Pe de altă parte, prin vocea caprei, este întărită ideea că omul își poate căuta singur dreptatea, în acord cu străvechea lege a talionului. Strecurată printre proverbe și zicale populare, invocarea dreptei judecăți a lui Dumnezeu, concretizată în expresia idiomatică *a lăsa în plata Domnului*, ‘a lăsa în voia sorții’, ‘a lăsa în pace’, concordă cu un frumos pasaj din Isus Sirah (11: 24), dar, în poveste, are câștig de cauză *lex talionis*.

Învățătura biblică nu dospește doar în dialogul dintre mamă și fiu, ci și în confruntarea verbală dintre capră și lup. Atragerea cumătrului ucigaș în capcana de foc a pierzaniei implică evlavie și bună-cuviință:

⁷ Această zicală de origine biblică apare și în *Povestea lui Harap-Alb*: „–Lasă-l Harap-Alb, în plata lui Dumnezeu, că și-a da el Spânul peste om vrodată; pentru că *nu-i nicio faptă fără plată*, zise sfânta Duminică” (Creangă 1970/I: 101).

- Bună vremea, cumătro! Da' ce vânt te-a abătut pe-aici?
– Bună să-ți fie inima, cumătre, cum ți-i căutătura... apoi dă, nu știi d-ta că *nevoia te duce pe unde nu ți-i voia?* Ia, nu știi cine-a fost pe la mine pe-acasă în lipsa mea, că știu că mi-a făcut-o bună!
– Ca ce fel, cumătriță dragă?
– Ia, a găsit iezii singurei, i-a ucis și i-a crâmpoțit, de li-am plâns de milă!
Numai vădುವă să nu mai fie cineva!
– Da' nu mai spune, cumătră!
– Apoi de-acum, ori să spun, ori să nu spun, că totuna mi-e. Ei, mititeii, s-au dus cătră Domnul, și datoria ne face să le căutăm de suflet. De aceea am făcut și eu un praznic, după puterea mea, și am găsit de cuviință să te poftesc și pe dumneata, cumătre; ca să mă mai mângâi...
– Bucuros, dragă cumătră, dar mai bucuros eram când m-ai fi chemat la nuntă.
– Te cred, cumătre, d-apoi, dă, *nu-i cum vrem noi, ci-i cum vrè Cel-de-sus.*
Apoi capra pornește înainte plângând, și lupul după dânsa, prefăcându-se că plânge.
– Doamne, cumătre, Doamne! zise capra suspinând. *De ce ți-e mai drag în lume tocmai de-aceea n-ai parte...*
– Apoi dă, cumătră, *când ar ști omul ce-ar păți, dinainte s-ar păzi.* Nu-ți face și d-ta inimă rea, că odată avem să mergem cu toții acolo (Creangă 1970/I: 19).

Zicalele populare din fragment pun în lumină o temă biblică întâlnită în cărțile profetice (Ier 10:23), în proverbe (Pr 16:9; Pr 20:24) și în psalmi (Ps 36:23), și anume că viața omului curge după voia Domnului. Totuși, în textul lui Creangă, fatalismul personajelor are resorturi distincte. Suferința caprei amintește de încercările biblicului Iov, în timp ce fățarnicia lupului pare corelată cu motivul psalmic al damnării ucigașilor și mincinoșilor vicleni (Ps 5:6). De altfel, paza legii, a simțurilor și a minții constituie unul din firele tematice trainice ale psalmilor.

Într-o variantă manuscrisă, dialogul dintre capră și lup este amplificat prin recurs la citat evanghelic (Mt 10:22; Mt 24:13; Mc 13:13), aspect ce dovedește că autorul preia direct din sursa biblică elementul sapiențial de care are nevoie pentru a evidenția fățarnicia clericală a lupului:

Răbdare ni trebuie, cumătră, răbdare, păcatele noastre! *Că cine rabdă până-n sfârșit, acela se mântuiește!* – Apoi dă, cumetre: fericite de cel ce poate să rabde! Că *D-zeu* știu că *ne rabdă multe* (Creangă 1970/I: 274).

Acestei mostre de competență evanghelică (Lc 21:19), cu evidente rezonanțe în epistolele apostolice, i se contrapune imaginea psalmică a unui Dumnezeu îndelung-răbdător și mult-milostiv (Ps 102: 8), dar sever cu cei ce nu-i respectă voia și legea. Astfel de indicii potentează morala poveștii: Dumnezeu îi apără pe cei drepti și îi sortește pieirii pe cei fără de lege.

În convergență cu dialogurile care oglindesc impactul unor cărți biblice asupra mentalității populare, narațiunea este dinamizată prin structuri comentative cu origine biblică, menite să sporească dramatismul unor episoade. Astfel, după ce iedul cel mare dă să deschidă ușa, neștiind ce prăpăd va urma,

mezinul se vără iute în horn și, sprijinit cu picioarele de prichicui și cu nasul în funigine, tace ca peștele și tremură ca varga. Dar *frica-i din raiu*, sărmana! Asemene cel mijlociu, tuștiu! iute sub un chersin; se ghemuiește acolo cum poate, tace ca

pământul și-i tremură carnea pe dânsul de frică: Fuga-i rușinoasă dar sănătoasă!... (Creangă 1970/I: 15).

Fără a neglija paralelismul narativ, dezvoltat prin reluarea simetrică a unui tipar sintactic rezultat din combinarea unor predicate de mișcare, de comunicare și de tip afectiv, [„mezinul... se vâra iute... tace ca peștele și tremură ca varga/ cel mijlociu ... se ghemuiește... tace ca pământul și-i tremură carne pe dânsul de frică”], trebuie remarcat și paralelismul gnomic, de tip comentativ, ce amplifică, ca un ecou, valențele expresive ale narațiunii [„Dar frica-i din raiu, sârmana!; Fuga-i rușinoasă dar sănătoasă!"]. Mai mult decât atât, primei zicale îi corespunde un echivalent paremiologic din Isus Sirah (40: 30), iar acest amănunt ar putea legitima ipoteza că zicala populară ar fi, la origine, un decupaj biblic pe care omul din popor îl va fi preluat, probabil, în chip indirect. În alte contexte, legătura intertextuală cu Biblia este evidentă și certă, mai cu seamă când povestitorul preia pasaje din textele evanghelice și le acomodează ludic propriei narațiuni: „Atunci iedul mezin – care acum *era și cel dintâi și cel de pe urmă* – sare iute și-i deschide [mamei – n.r.] ușa” (Creangă 1970/I: 17). Recunoaștem, în acest caz, că scriitorul stă mai aproape de versetul nou testamentar (Mt 19:20; Mc 10:31) decât de naturalizarea folclorică a acestuia („Cei din urmă vor fi cei dintâi”).

Concordanțe biblice pot fi descoperite și în povestea intitulată *Dănilă Prepeleac*. După cum observă Ovidiu Bîrlea (1967: 88), textul este alcătuit din două părți, respectiv snoava despre schimburile dezavantajoase ale eroului și întrecerea în puteri și istețime cu diavolul. Incidența elementelor de sorginte biblică este mai evidentă în cea de a doua parte a poveștii. Păcălindu-l pe diavol să intre în bârlogul unui urs, Dănilă comentează scena la care asistă⁸, cugetând la învățătura Scripturii: „– Na! *nu cauți, ș-o găsești*, zise Dănilă, care privea de departe vâlmășagul acesta și se strica de răs” (Creangă 1970/I: 35). Denaturarea cu finalitate umoristică a unor versete evanghelice (Lc 11:10; Mt 7:8), care, de altfel, au generat proverbializări de tipul *Caută și vei afla* (Zanne 2004/VII: 751), *Cere și îți se va da* (Zanne 2004/VII: 759), *Cine bate, aceluia i se deschide* (Zanne 2004/VII: 761) sau *Cine caută, găsește* (Zanne 2004/VII: 762), mizează pe faptul că cititorul, putând recunoaște sursa, apreciază semnificația hazlie a antiproverbului *Cine n-o caută, o găsește* (Hințescu 1985: 56). Totodată, este evident că scriitorul, prin recurs la tu generic, prelucrează artistic antiproverbul, nu sursa evanghelică din care paremia s-a născut.

Într-o altă secvență care, de asemenea, are un reper nou testamentar, întrecerea inițiată presupune o probă de chiuit, prilej cu care Dănilă Prepeleac îl pocnește pe diavol cu o „drughineață groasă de stejar” de-i țiuie necuratului urechile:

– Va... leu! destul!

– Ba nu-i destul! și-i mai trage și-n numele tatălui una! (Creangă 1970/I: 36).

Aici este, fără îndoială, vorba despre o taină a botezului, dar nu de cea bisericească, ci de misterul reflectat de o vorbă din popor: *Bătaia-i ruptă din rai*. În

⁸ „Dracul, când n-are ce face, știți ce face... Între înlăuntru și începe a-și purta codița cea îmbârligată pe la nasul uncheșului. Atâta i-a trebuit lui moș Ursilă, ș-apoi las' pe dânsul! Deodată sare mânios din bârlog, ha! dracul subsuoară și-l strânge cu atâta putere, de era să-și deie sufletul, și ochii i-au ieșit afară din cap cât cepele de mari” (Creangă 1970/I: 35).

poveste, aluzia la acest proverb se realizează prin trimitere la formula de binecuvântare „în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”, având prototip biblic în Evanghelia după Matei (Mt 28:19). Mai apoi, în episodul închinat probei de aruncare a buzduganului, scriitorul valorifică o imagine din psalmi (Ps 17:17):

Atunci dracul ie buzduganul de coadă și când îl zvârle, se suie așa de tare, de nu se mai vede; și abia după trei zile și trei nopți, căzând jos, cu mare strășnicie s-a cufundat în fundul pământului, de s-au zguduit *temeliile lumii* (Creangă 1970/I: 37).

În *Povestea porcului*, după ce moșneagul aduce acasă patrupedul ogârjit, răpănos și răpciugos, omul începe a-și râde de nevastă, zicându-i să-l îngrijească pe micul rămător cum știe ea că se *grijesc* băieții, însă baba îi răspunde popește, cu vorbele de duh ale Evangheliei după Luca (3:6):

– Moșnege, moșnege! zise baba, nu râde, că și *acesta-i făptura lui Dumnezeu, ca și noi... Ba poate... și mai nevinovat, sărmanul!* (Creangă 1970/I: 41).

Un alt personaj al poveștii, Sf. Miercuri, își strigă „cu glas puternic” (Creangă 1970/I: 49) toate jivinele din împărăție, tot așa cum, în Biblie, a vorbi sau a striga *cu glas mare* constituie un însemn al comunicării cu sacralul sau de tip sacru.

Deși este prelucrarea narativă a unei teme literare cunoscute: pactul cu diavolul, *Povestea lui Stan Pășitul* reflectă, prin conținut, felul de a vorbi al omului din popor. Cu toate acestea, ocazional, pot fi identificate corelații între unele elemente de intertext biblic și unele structuri frecvent auzite la biserică. Într-o secvență de tip narativ precum „și câte a tras până s-a văzut la casa lui, *numai unul Dumnezeu știe*” (Creangă 1970/I: 56), persistă ecouri ale mesajului evanghelic (Mt 19:17; Mc 2:7), iar în învățăturile diavolului Chirică către eroul poveștii, Stan Pășitul, poate fi recunoscută o sintagmă întâlnită în Scriptură, în cartea Facerii (Fc 1:1), în psalmi (Ps 113:22; Ps 123:8) și în evanghelii (Mc 13:31; Lc 21:33):

Pune-te apoi pe lângă ea luntre și punte și juruiește-i *ceriul și pământul*, ca să-ți smomească pe nevasta d-tale și să ți-o aducă acolo [la casa babei – n.r.]. Și atunci să vezi ce pot babele și cât îi de credincioasă femeia! (Creangă 1970/I: 73).

Și basmul *Povestea lui Harap-Alb* cuprinde un repertoriu interesant de inserturi textuale de sorginte biblică și bisericească. Astfel, când fiul cel mare al craiului se întoarce acasă rușinat după confruntarea cu ursul ivit pe nepusă masă de sub pod, voinicul îi mărturisește tatălui

că am găsit cu cale să mă întorc la d-ta acasă decât să fiu prada fiarelor sălbatice. Și de-acum înainte, ducă-se, din partea mea, cine știe, că mie unui nu-mi trebuie nici împărăție nici nimic; doar n-am trăi cât lumea, *ca să moștenesc pământul* (Creangă 1970/I: 80).

Un discret decupaj din Predica de pe Munte, „Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul” (Mt 5:5), constituie, în basm, argumentul prin care sensibilul flăcău justifică renunțarea la povara lumească a probei inițiatice.

În același text, sfânta Duminică vorbește în stil gnomic și topește retorica de amvon în formele limbii țărănești. Într-un prim dialog purtat cu Harap-Alb, personajul îi dezvăluie fiului de crai că ea are puterea profetică de a cunoaște viitorul:

Hei, luminate crăișor! *Cel-de-sus varsă darul său și peste cei neputincioși; se vede că așa place sfinției-sale. Nu căuta că mă vezi gîrbovă și stremuțuroasă, dar, prin puterea ce-mi este dată, știu dinainte ceea ce au de gînd să izvodească puternicii pămîntului și adeseori rîd cu hohot de nepriceperea și slăbiciunea lor. Așa-i că nu-ți vine a crede, dar să te ferească Dumnezeu de ispită! Căci multe au văzut ochii mei de-atîta amar de veacuri câte port pe umerele acestea* (Creangă 1970/I: 81–82).

Pe de o parte, sfînta Duminică subliniază, precum psalmistul David (Ps 6:2), că Dumnezeu e milostiv cu neputințele omului. Pe de altă parte, promisiunea revărsării darurilor lui Dumnezeu asupra celor neputincioși se află în miezul învățăturilor evanghelice (Mt 10:8) și apostolice (1 Co 7:7). Acestor aluzii psalmice și evanghelice, cărora trebuie să le adăugăm și concordanțele biblice referitoare la destinul mesianic al lui Iisus (Mt 21:23; Mc 11:28) sau la puterea mîntuitoare dată apostolilor (2 Co 13:10), le putem adăuga trimiterea la pildele lui Isus Sirah (16:6): „Multe ca acestea am văzut cu ochii mei și mai tari decât acestea a auzit urechea mea”.

Într-un alt fragment, sfînta Duminică exprimă în chip fatalist o viziune clasică asupra lumii. Omul nu poate face nimic pentru a-și schimba soarta, așa că mai bine ar face să se înpăce cu propriul destin:

Zică cine-a zice și cum a vrè să zică, dar când este să dai peste păcat, dacă-i înainte te silești să-l ajungi, iar dacă-i în urmă, stai și-l aștepți. Mă rog, ce mai la deal la vale? Așa e lumea asta, și de-ai face, ce-ai face, rămîne cum este ea, nu poți s-o întorci, măcar să te pui în ruptul capului. Vorba ceea: zi-i lume și te mîntuie. Dar ia să lăsăm toate la o parte, și până la una la alta, hai să vedem ce-i de făcut cu cerbul, că spînul te-a fi așteptînd cu nerăbdare. Și dă! Stăpîn nu-i? trebuie să-l ascuți. Vorba ceea: „leagă calul unde zice stăpînul” (Creangă 1970/I: 99).

Mica predică despre neputința de a schimba lumea oamenilor are ca nucleu o temă din Pateric și e menită să-l pregătească pe fiul de împărat pentru momentul în care va urca pe tron. Un conducător bun trebuie să fie înțelept, drept, curajos și milostiv pentru că dobîndește, prin educație și experiență, o bună înțelegere a mersului lumii și a sufletului omenesc. Această filozofie constituie un loc comun în cărțile medievale de învățătură morală, dar Creangă îmbracă ideea în haina stilistică a limbajului popular.

În ciuda repetatelor prevestiri că va ajunge împărat, Harap-Alb se tot tînguie de greutatea încercărilor la care este supus, iar lamentările sale atrag fie „dojana”⁹ părintească a sfintei, fie apelul la cuvîntul înțelept al Scripturii, întretesut cu cel de învățătură duhovnicească:

– Câte a dat Dumnezeu, Harap-Alb, zise sfînta Duminică; așa a trebuit să se întîmple, și n-ai cui bănuie: *pentru că nu-i după cum gîndește omul, ci-i după cum vrè Domnul*. Când vei ajunge și tu odată mare și tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr și vei crede celor asupriți și necăjiți, pentru că știi acum ce e necazul (Creangă 1970/I: 99).

⁹ „–Vai de mine și de mine, Harap-Alb, zise sfînta Duminică, parcă nu te-aș fi crezut așa slab de înger, dar, după cât văd, ești mai fricos decît o femeie! Hai, nu mai sta ca o găină plouată! Rămâi la mine în astă-noapte și ț-oiu da eu vrun ajutor” (Creangă 1970/I: 98).

Ceea ce, la prima vedere, ne apare ca element sapiențial popular – „Nu-i după cum gândește omul, ci-i după cum vrea Domnul” –, este, după cum explică paremiologul american Archer Taylor (1962: 55), folclorizarea unui pasaj¹⁰ dintr-o faimoasă lucrare medievală, *Imitatio Christi* (ed. rom. *Urmarea lui Hristos/Imitațiunea lui Cristos*: I,19,2), operă a teologului german Toma de Kempis. Nu este lipsit de interes să adăugăm că un prototip al proverbului răspândit astăzi în multe limbi europene e de aflat în pildele regelui Solomon (Pr 16:9).

Ca și sfânta Duminică, calul năzdrăvan al eroului îl povățuiește pe Harap-Alb să fie răbdător și să aibă încredere în puterea lui Dumnezeu:

Zi și d-ta că ai avut să tragi un păcat strămoșesc. Vorba ceea: „Părinții mănâncă aguridă și fiilor li se strepezesc dinții”. Hai, nu mai sta pe gânduri; încalecă pe mine și pune-ți nădejdea în Dumnezeu că mare e puterea lui; nu ne-a lăsa el să suferim îndelung. Cum vrei. „Ce-i e scris omului în frunte-i e pus.” Doar’ mare-i Cel-de-sus! S-or sfârși ele și aceste de la o vreme (Creangă, 1970/I: 97).

Dincolo de invocarea unui vechi proverb iudaic conservat în Biblie și naturalizat, mai apoi, în folclorul multor culturi creștine: „Părinții mănâncă aguridă iar fiilor li se strepezesc dinții” (Ier 31:29-30; Iez 18:2), acest fragment ca de predică atrage atenția prin ecourile sale psalmice, îndeosebi Ps 17, cântat în timpul liturghiei, înainte de rostirea Crezului, și Ps 61. De altfel, credința în mărirea și dreptatea lui Dumnezeu este ocazional exprimată și în proverbele solomonice (Pr 3:5; Pr 14:27), însă tehnica de compoziție e, în acest caz, specifică omiliilor. Impresia de veche înțelepciune populară e intensificată mai cu seamă prin cumulul de elemente de discurs repetat, mecanism retoric de amplificare prin care învățătura biblică și cea omiletică se împletesc cu zicala din popor („Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus”).

În unele contexte, prelucrarea filonului biblic se realizează în cheie parodică. De pildă, unele din ajutoarele lui Harap-Alb vorbesc cu subînțeles, aidoma elevilor din școlile de catiheți. Trecuți de proba cuptorului de aramă, Harap-Alb și ai săi se îndeamnă la ospăț pe socoteala împăratului Roș, un om, de altfel, vestit pentru cruzimea și răutatea sa, preaslăvind în stil bisericesc „ospitalitatea” conducătorului. Tonul este dat de Gerilă, care, chiar înainte de intrarea în casa de aramă, își avertizează tovarășii că „Doar unui-i împăratul Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită și milostivirea lui cea neauzită” (Creangă 1970/I: 113).

În absența unui cadru adecvat de referință interpretativă, expresivitatea replicii pare a se dezvolta doar prin procedeu antifrazei. În schimb, dacă luăm în considerare atât modelul discursiv de tip evanghelic (Mc 12:32), cât și organizarea epidictică a textelor de rugăciune, se observă că portretul împăratului se încheagă prin destructurarea parodică a ceremonialului de laudă și mulțumire închinat divinității ca rugăciune¹¹. Aceași tehnică discursivă o descoperim și imediat după

¹⁰ În latină: *nam homo proponit, sed Deus disponit*.

¹¹ „Ci rogu-Te, Doamne, mântuiește-mă după mulțimea bunătății Tale, că de vei mântui pe cel drept nu-i lucru mare, iar de vei milui pe cel curat nu-i nici o minune, că vrednici sunt ei de mila Ta; ci spre mine păcătosul să faci minuni cu mila Ta, întru aceasta să arăți iubirea Ta de oameni, pentru ca răutatea mea să nu biruiască *bunătatea și milostivirea Ta cea nespūsă*, ci, precum voiești, tocmește pentru mine lucrul” (Fragment din rugăciunea Sfântului Ioan Damaschin).

scena ieșirii din cuptorul prefăcut în sloi de gheață, când Gerilă discreditează ironic invitația la ospăț formulată de împăratul Roș, înfățișând-o ca pe una din tainele bisericii:

Dar n-aveți știință că înălțimea-sa este *tata flămânzilor și al însetaților*? Și tocmai de asta mă bucur și eu, că de-abia m-oiu mai încălzi oleacă bând *sângele Domnului* (Creangă 1970/I: 117).

Nuanța parodică a comicalului de limbaj devine evidentă doar prin corelarea replicii lui Gerilă cu una din Fericirile enunțate în Predica de pe Munte: „Feriți cei ce flămânez și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura” (Mt 5:6), în timp ce sintagma *sângele Domnului* ne trimite cu gândul atât la Cina cea de Taină (Mt 26:28; Mc 14:24; Lc 22:20), cât și la rugăciunea euharistică¹² rostită de preot înainte de a-i împărțiși pe credincioși. Totodată, aluzia evocă și un uz glumeț, prezent în vorbirea oamenilor hâtri, pentru care *biserică* înseamnă ‘cârciumă’, *agheazmă*, ‘rachieu’, iar *sângele Domnului*, ‘vin’.

Basmul fantastic *Ivan Turbincă* este ilustrarea unui tip popular epic „dintre cele mai răspândite în țara noastră” (Bîrlea 1967: 40), pe care Ion Creangă îl va fi cunoscut din locurile natale și pe care un scriitor precum C. Negruzzi l-a prelucrat înaintea scriitorului humuleștean. Traista fermecată în care eroul adună relele lumii constituie, după cum apreciază Ovidiu Bârlea, un motiv folcloric străvechi care, în timp, s-a contopit cu elemente ale imaginarului epic creștin: preumblarea lui Dumnezeu, a Maicii Domnului și a sfinților printre oameni, biruința asupra diavolului, mitul evreului rățacitor, nebunia întru Hristos ș.a. Fuziunea stratului folcloric precreștin cu cel al tradiției creștine a dat naștere unor forme și conținuturi narative în care magicul și blagoslovirea se potențează reciproc.

În poveștile lui Creangă, contopirea se constată atât în planul substanței literare cât și în planul veșmântului lingvistic prin care se exprimă respectivul conținut. Prin subiect, povestea veteranului cu turbinca binecuvântată de Dumnezeu se leagă de litera și spiritul Scripturii și trebuie, mai ales, remarcată adecvarea expresivă în construcția dialogurilor dintre personaje: Dumnezeu, Sfântul Petru, Ivan, Moartea.

În ansamblu, vorbirea personajelor este concepută după tiparele stilistice ale limbii populare, însă unele replici indică apropierea de modele biblice, unele de tip proverbial, altele de tip evanghelic. Concordanțele sunt mai pregnante în cazul unor replici rostite de Dumnezeu și de Sf. Petru, personaje care vorbesc țărănește, dar „biblic”, ceea ce face ca dialogul să fie consolidat retoric cu mostre de cuvinte de învățătură preluate fie din unele cărți sapiențiale, fie din evanghelii. Transpuse în rama comicalului, corespondențele intertextuale reconstituie atmosfera de arhaicitate a începuturilor, pe când Dumnezeu trăia printre oameni, și conferă poveștii un halou ca de parabolă pe care cititorul este invitat să îl accepte ca pe o dovadă de meșteșug stilistic menit să stârneasă hazul.

Pentru început, după ce sfântul Petru, îngrijorat de vedenia soldatului care umbla pe toate cărările, îl avertizează pe Dumnezeu că ar fi bine să se tragă din drum, ca nu cumva să-și găsească beleaua cu ostașul, Dumnezeu îi răspunde

¹² „Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu, Care ai venit în lume să mântuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu. Încă mai cred că acesta este Însuși preacurat Trupul Tău și acesta este Însuși scump Sângele Tău”.

sfântului că Ivan este „om bun la inimă și milostiv” (Creangă, 1970, I, 136), o portretizare morală ce amintește mai degrabă de atributele divine tipice ale elogiilor psalmice (Ps 85: 4), iar această caracterizare ne îndeamnă, în chip subtil, să ne gândim la episodul Genezei, în care omul este creat după chipul și asemănarea Domnului (Fc 1:26). Pentru a-și întări cuvântul, Dumnezeu îi reamintește sfântului Petru de semnificația Predicii de pe Munte: „Adu-ți aminte, Petre, de câte ori ți-am spus, că *unii ca aceștia au să moștenească împărăția cerurilor*” (Creangă, 1970, I, 136-137). Transparenta aluzie la esența Fericirilor (Mt 5:3) are menirea de a-l atenționa pe apostolul cel „spăriet” de amintirea „chelfănelii” primite cândva de la o cătană (In 18:10-12; FA 12) că se înstrăinează de miezul învățăturilor hristice. În convergență cu un asemenea cadru „aprocrif”, Ivan nu poate comunica cu ființele sacre decât în manieră biblică, însă spusele sale nu constituie decupaje relativ exacte, ci cristalizări proverbiale populare pe care scriitorul le prelucrează aluziv:

Ivan, cum ajunge în dreptul podului, scoate cele două carboave de unde le avea strânse și dă una lui sfântul Petre și una lui Dumnezeu, zicând:

– Dar din dar se face raiul. Na-vă! Dumnezeu mi-a dat, eu dau, și Dumnezeu iar mi-a da, că are de unde (Creangă 1970/I: 137).

Cine recunoaște în zicerea eroului esența unor elemente paremiologice precum „Dar din dar se face rai”, „Cine dă, lui își dă”, „Cine dă, lui Dumnezeu îi dă”, „Dumnezeu dă aceluia care dă” sau „Cine dă săracilor, împrumută pe Dumnezeu” va accepta și originea biblică a unor astfel de învățături, fie că ne raportăm la Vechiul Testament (Pr 19:17), fie că avem în vedere Noul Testament (Mt 5: 42; Lc 6:30). Mai mult decât atât, după ce îi destăinuie lui Ivan că cerșetorii pe care ostașul tocmai îi miluise nu erau alții decât Dumnezeu și sfântul Petru, Domnul recurge la un ingenios joc metalingvistic, citând Scriptura, și, prin aceasta, apelând retoric la autoritatea propriei înțelepciuni:

– Eu sunt cerșitorul pe care l-ai miluit colo sub pod, Ivane, și *cine dă săracilor împrumută pe Dumnezeu, zice scriptura*. Na-ți împrumutul înapoi, că noi nu avem trebuință de bani (Creangă 1970/I: 137).

Extrasul din cartea pildelor lui Solomon (Pr 19:17) semnaleză că, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, procesul de naturalizare folclorică e enunțului sapiențial nu se încheiase încă, din moment ce scriitorul recunoștea și menționa sursa.

Episodul care urmează momentului în care Dumnezeu își dezvăluie identitatea poartă pecetea stilistică a scenelor evanghelice, rescrise à la Creangă:

Ivan atunci, cuprins de fiori, pe loc s-a dezmețit, *a căzut în genunchi dinaintea lui Dumnezeu și a zis*:

– Doamne, dacă ești tu *cu adevărat Dumnezeu*, cum zici, *rogu-te*, blagoslovește-mi turbinca asta, ca, ori pe cine-oiu vreau eu, să-l vâr într-însa; și apoi să nu poată ieși de aici fără învoirea mea (Creangă 1970/I: 137).

Fără a putea identifica un verset anume ca prototip al acestei revelații, ne mărginim să constatăm că tiparul evidențiat de segmentele reliefate este recurent în Noul Testament și formează schema de compoziție a unor scene în care personajul principal dialoghează cu Atotputernicul (Creangă 1970/I: 147).

De altfel, plăcerea de a scrie ca după Scriptură o descoperim și în secvența în care Dumnezeu eliberează Moartea din sicriul în care fusese închisă de Ivan:

Și așa, a zis Dumnezeu să se desfacă săcriul acolo unde era și să iasă Moartea la liman, ca să-și răzbune și ea acum pe Ivan. Și îndată s-a făcut așa... (Creangă 1970/I: 150).

Recunoaștem în acest pasaj pasișarea umoristică a primului capitol din cartea *Facerii*: „Și a zis Dumnezeu... Și s-a făcut așa”.

Gustul retoric pentru apel la formula biblică solemnă îl au mai toate personajele din *Ivan Turbincă*. După ce eroului îi este binecuvântată traista, Ivan se laudă celor ce stau să-l asculte că el merge să slujească „pe Dumnezeu, împăratul tuturor” (Creangă 1970/I: 141), sintagmă ce amintește de cuvintele frumos împodobite ale lui Iisus Sirah (50: 18). Când Moartea îl apostrofează pe Ivan pentru nenorocirile aduse asupra capului ei, spusele acesteia par a îmbina formule din literatura patristică („Numai răbdarea și bunătatea lui Dumnezeu cea fără de margini poate să precovârșească fărădelegile și îndărătnicia ta!”), cu preluări din epistolele pauline („De mult erai tu mătrășit din lumea asta și ajuns în batjocura dracilor dacă nu-ți întra Dumnezeu în voie mai mult decât înșuși Fiului său”, Rm 8:32). Chiar și Dumnezeu revine la propriile cuvinte de înțelepciune revelată aleșilor săi atunci când îl judecă cu părintească severitate pe Ivan: „Dar toate-s până la o vreme, fătul meu” (Creangă 1970/I: 147). Dincolo de rezonanța cu versete biblice, precum Sir 39:21–22, merită reținut că, din punct de vedere stilistic, scriitorul se plasează în zona de interferență expresivă creată prin valorificarea elementului popular și prin prelucrarea citatului biblic cu năzuința de a-l face apt să creeze impresia că ar aparține fondului folcloric. În fond, Ion Creangă reface, în manieră proprie, calea de la citat la proverb, tot astfel cum, în decursul mai multor generații de vorbitori și traversând mai multe spații culturale, un verset biblic precum Ecc 12:6 ar fi putut favoriza cristalizarea proverbului „Ulciorul nu merge de multe ori la apă”.

Tabloul corespondențelor descrise în articolul de față ne permite să arătăm că elementele de proveniență biblică sunt cu precădere inserate în dialogurile dintre personajele poveștilor lui Creangă. Această constatare concordă cu observația că eroii scriitorului humuleștean se exprimă adesea în stil gnomic (Negreanu 1989). La o privire mai atentă, s-ar putea argumenta că, departe de a vorbi țărănește, unele personaje au un comportament discursiv teatral, edificat fie după modele culte de tip biblic (psaltic, paremiologic sau evanghelic) sau omiletic¹³, fie după tipicul convorbirilor dintre preoți și enoriași sau dintre învățători și elevi.

O a doua remarcă concluzivă privește recursul scriitorului la elemente biblice frecvent auzite de credincioși pe durata săvârșirii liturghiei și a altor forme de serviciu religios. Dintre cărțile Vechiului Testament, se disting psalmii și pildele regelui Solomon. Faptul că scriitorul are o bună cunoaștere a unor cărți bisericești, precum liturghierul, psaltirea și parimiarul nu e deloc surprinzător în condițiile în care acestea alcătuiesc un corpus livresc elementar în educația preotească. Acestor cărți li se poate adăuga, fără rezerva îndoielii, evangheliarul și molitvelnicul.

¹³ Modelul este devalat de Creangă în articolul „Misiunea preotului la sate” (Creangă 1970/II: 93–94).

În sfârșit, plăcerea lui Creangă de a face ca unele personaje să vorbească pilduitor, asemenea regilor și profeților biblici, ca Mântuitorul Hristos sau aidoma apostolilor, sprijină ipoteza că scriitorul conferă unora dintre poveștile sale aura de „apocrifă” biblică. În ciuda deosebirilor, arta de a predica și arta de a povesti dezvăluie forța expresivă a meșteșugului retoric.

Bibliografie

- Arvinte 2002: Vasile Arvinte, *Normele limbii literare în opera lui Ion Creangă*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Bîrlea 1967: Ovidiu Bîrlea, *Poveștile lui Creangă*, București, Editura pentru literatură.
- Călinescu 1998: G. Călinescu, *Viața și opera lui Ion Creangă*, Chișinău, Editura Litera.
- Creangă 1970: Ion Creangă, *Opere*, 2 volume, ediție de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, București, Editura Minerva.
- Dumistrăcel 2006: Stelian Dumistrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comunității fatice prin mass-media*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Furtună 2016: Pr. Dumitru Furtună, *Istorie literară*, ediție de Gheorghe și Manuela Macarie, Iași, Editura Sf. Mina.
- Hințescu 1985: I.C. Hințescu, *Proverbele românilor*, ediție de Constantin Negreanu și Ion Bratu, Editura Facla, Timișoara.
- Mokienko 2011: Valerij M. Mokienko, *Biblismen als Quelle der Europäisierung Nationaler Phraseologismen und Sprichwörter*, în Antonio Pamiés, Dmitrij Dobrovolskij (eds.), *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*, Baltmannsweiler, Schneider Verlag Hohengehren GmbH, p. 91–100.
- Munteanu 2007: Cristinel Munteanu, *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*, Pitești, Editura Independența Economică.
- Negreanu 1989: C. Negreanu, *Observații asupra elementelor paremiologice din opera lui Ion Creangă*, „Revista de etnografie și folclor”, 34, 6, p. 525–541.
- Zanne 2004: Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, vol. VII, ediție anastatică, București, Editura Scara.

Biblical Correspondences in Ion Creangă’s Fairy Tales

Despite the rich critical tradition on Ion Creangă’s literary work, only a few studies were interested in capturing the impact that religious education had on the writer’s style. Considered of secondary importance in relation to the discovery of the linguistic resources of orality, a study area in which such linguists as Iorgu Iordan and G. I. Tohăneanu excelled, the search for the cult sources of Creangă’s literary craft did not enjoy the interest of many scholars, because the main difficulty of this type of analysis is to attain a precise method of distinguishing what aspects are related to various sources. The hypothesis adopted in the present paper is that the Bible exerted a remarkable influence on Creangă’s style. The main function of the Biblical elements infused in the fabric of the literary narratives is to achieve humorous effects. The Biblisms are predominantly inserted in the dialogues among the characters and outline the writer’s aim to mimic, for parodic reasons, the elevated and distinguished style of Biblical books like the Psalms, the Proverbs, and the Gospels.